

Perhe, sukupolvet ja vuorovaikutus

Koordinaattorit:

Mirkka Danielsbacka, Helsingin yliopisto mirikka.danielsbacka@helsinki.fi

Antti Tanskanen, Helsingin yliopisto

Yhä enemmän keskustellaan siitä, pitäisikö hyvinvoinnin tuottamisessa lisätä perheiden vastuuta. Minkälaisia perhesukupolvien väliset vuorovaikutus- ja auttamissuhteet sitten ovat? Työryhmässä käsitellään perhesukupolvien väliseen vuorovaikutukseen liittyviä aiheita. Tällaisia voivat olla vanhempien ja lasten, isovanhempien ja lastenlasten, sisarusten sekä muiden sukulaisten väliset suhteet, auttamisverkostot sekä mielipiteet niistä.

Toivomme työryhmään esityksiä, jotka valottavat perhesukupolvien välisiä suhteita erilaisista näkökulmista. Sekä empiiriset että teoreettiset esitykset ovat tervetulleita.

Isovanhempien epätasaiset investoinnit

Mirkka Danielsbacka, Helsingin yliopisto/Väestöntutkimuslaitos

Äidinäiti, äidinisä, isänäiti ja isänisä poikkeavat toisistaan. He eivät ole yhtä paljon tai yhtä intensiivisesti läsnä lapsenlapsensa elämässä. Yksi selkeimmistä isovanhempitutkimusten tuloksista on se, että järjestys isovanhempien välillä kulkee yleensä seuraavasti: äidinäiti on isovanhemmista ”tärkein”, seuraavalla sijalla ovat äidinisä ja isänäiti järjestyksen ollessa näiden kahden välillä joko tasan tai hieman jommankumman hyväksi, ja etäisimmäksi erilaisilla mittareilla mitattuna jää isänisä.

Esityksessäni tarkastelen erilaisia ja eritasoisia teoreettisia selityksiä yllämainitulle isovanhempien järjestykselle. Pohdin isovanhempien investointeja (ajan, hoivan ja materian tarjoamista lapsenlapsille) ja niihin vaikuttavia seikkoja sekä isovanhemman, vanhemman että lapsen näkökulmasta. Empiirisiä tuloksia aiheesta esitän eurooppalaiseen Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) aineistoon, brittiläiseen Involved Grandparenting and Child Well-Being 2007 aineistoon ja suomalaiseen Sukupolvien ketju -aineistoon pohjaten.

Lastenlasten hoivaamista velvollisuutenaan pitävien isovanhempien kulkemia polkuja

Elina Haavio-Mannila, sosiologian emeritaprofessori, Helsingin yliopisto

Antti Tanskanen ja Mirkka Danielsbacka tarkastelivat vuonna 2009 Janus-lehdessä suurten ikäluokkien eli vuosina 1945-1950 syntyneiden suomalaisten auttamisasenteita vuonna 2007 otsikolla ”Perheen vai yhteiskunnan vastuu?” He siteerasivat Moision ym. (2008) suomalaisten hyvinvointia koskevassa kokoomateoksessa esitettyä väitettä, että hyvinvointipolitiikan keskeisimpiin tutkimusalueisiin kuuluu kansalaisten mielipiteitä eli hyvinvointivaltion legitimitettä koskeva tutkimus. Moision ym. mukaan systemaattinen kuva suomalaisten hyvinvointivaltioon suhtautumisesta voidaan saada kansalaisten mielipiteitä koskevista kyselyistä.

”Sukupolvien ketju” (2007) ja ”Sukupolvien vuorovaikutus”(2012) eli GENTRANS-tutkimusten kyselyjen mukaan vain kahteen kahdestakymmenestä väittämästä suurten ikäluokkien asenteet olivat muuttuneet viidessä vuodessa tilastollisesti merkitsevästi. Yleistynyttä oli myönteinen asennoituminen isovanhempien velvollisuuteen hoitaa pieniä lapsenlapsia ja näiden velvollisuuteen edistää lastenlasten ja heidän perheidensä taloudellista turvallisuutta. Näitä asenteita vahvistivat polkuanalyysin mukaan lastenlasten olemassaolo ja hoitaminen. Myös parisuhteessa nykyisin tai aikaisemmin eläminen selitti odotetusti lastenlapsien olemassaoloa ja hoivaamista.

Muutkin tutkitut asenteet olivat yhteydessä isovanhempien velvollisuuksia koskeviin asenteisiin. Perheen vaan ei yhteiskunnan vastuuta vanhusten hoidosta ja omaisten avun vastavuoroisuutta tukevat mielipiteet selittivät isovanhempien velvollisuuksia korostavia asenteita. Viidessä vuodessa yleistyneet ristiriidat vanhempien ja sisarusten kanssa liittyivät odottamatta isovanhempien velvollisuuksien tähdentämiseen.

Eurooppalaisessa SHARE-tutkimuksessa (2007) oli vähemmän tai erilaisia isovanhempien velvollisuuksiin liittyviä kysymyksiä kuin Suomen GENTRANS -tutkimuksessa. 15 maan koko aineiston polkuanalyysi paljasti osittain samoja mutta heikompia yhteyksiä muuttujien välillä kuin Suomen analyysit. Maiden analysoiminen yhtenä kokonaisuutena ei vaikuta lupaavalta.

How Interpersonal Compensation from Aunts and Uncles to Nephews and Nieces Operate in Education?

Hannu Lehti & Jani Erola, University of Turku

Research on intergenerational effects of education has consistently confirmed the obvious: children of higher educated parents tend to attain higher education more likely than the children of the lower educated parents. However, children of lower educated parents do not necessarily perform worse than their counterparts. This may be explained by an ignored aspect of intergenerational transmission: interpersonal compensating by extended family members such as grandparents, aunts and uncles. In this paper we study how compensation effect of aunts and uncles operates in educational attainment of nephews and nieces. Aunts and uncles may provide resources for nephews and nieces, for reasons ranging from evolutionary processes to social norms regarding intergenerational solidarity.

In this paper we clarify these social as well as evolutionary processes by examining three questions:

1. Do higher educated aunts and uncles compensate low parental education (leading to higher educational attainment of children)?
2. Are extended family members more likely to compensate lower paternal or maternal education and is paternal or maternal lineage more important for compensating low parental education?
3. Is compensation dependent on the total human capital that aunts and uncles have as a group (pool of resources), is the proportion of higher educated extended family members more important (normative family environment) or is it enough that only one of the aunts and uncles have a higher education to compensate the low education of parents (signaling)?

We use Finnish census panel data to measure compensation effect on children university graduate before age 28. The analysis is restricted to include children born in 1972 - 1982, totaling about 22.537 individuals. We employ multilevel linear probability models with individuals nested in immediate families (with siblings). Preliminary results suggest that higher educated aunts and uncles do compensate low parental education and normative environment is more important than just signaling effect or total human capital. Moreover, evolutionary explanation seems plausible.

Yksinhuoltajien sosioekonomisen aseman ja taloudellisen toimeentulon muutoksia kansainvälisesti vertailevasta perspektiivistä

Camilla Kantola

Tutkimuksessa tarkastellaan yksinhuoltajien sosioekonomisen aseman ja taloudellisen toimeentulon muutoksia kansainvälisesti vertailevasta perspektiivistä. Tutkimus koostuu neljästä osatutkimuksesta, joissa analysoidaan yksinhuoltajuuden taloudellisia ja sosiaalisia seurauksia sekä yksinhuoltajien yhteiskunnallista osallistumista ja hyvinvointikokemuksia. Tutkimuksessa sovelletaan kansainväliseen vertailuun soveltuvia menetelmiä ja laajoja kansainvälisiä tutkimusaineistoja. Kvantitatiivisten aikasarja-aineistojen ja pitkittäistutkimuksen menetelmien lisäksi tutkimuksessa tehdään vertailevaan tutkimusta laadullisen haastattelututkimuksen menetelmin. Tutkimus lähestyy yksinhuoltajien sosioekonomista asemaa objektiivisesta ja subjektiivisesta näkökulmasta sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen menetelmin. Näin pyritään antamaan syvälinen ja laaja-alainen kuva yksinhuoltajien sosioekonomisesta asemasta. Tämä esitys käsittelee erityisesti tutkimuksen ensimmäistä osatutkimusta, jossa tarkastellaan yksinhuoltajien taloudellisen toimeentulon muutoksia vertailevan köyhyys- ja tulonjakotutkimuksen perspektiivistä. Pääkysymyksenä on se, miten yksinhuoltajien käytössä olevat taloudelliset resurssit ovat vaihdelleet 1980-luvulta 2010-luvulle. Lisäksi tarkastelen, onko yksinhuoltajien sukupuolella, lapsiluvulla ja sosiaaliturvaan liittyvillä lainsäädäntömuutoksilla merkitystä sille, minkälaisia resursseja yksinhuoltaja voi saada käyttöönsä ja sille, miten hän niitä käyttää. Tutkimuksessa hyödynnetään Luxembourg Income Studyn (LIS) tarjoamia tulonjakoaineistoja.

Vanhempien resurssien ja sisarusten määrän yhteys lasten koulumenestykseen 20 maassa

Antti O. Tanskanen, Jani Erola & Johanna Kallio, Turun yliopisto

Sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksessa on toistuvasti havaittu, että suurempi sisarusten määrä on yhteydessä heikompaan koulumenestykseen. Lisäksi vanhempien resurssien (sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen) on huomattu olevan yhteydessä koulumenestykseen siten, että resurssien kasvaessa myös lasten koulumenestys paranee. Tässä esityksessä tarkastellaan ovatko vanhempien resurssit vahvemmin yhteydessä lasten koulumenestykseen perheissä, joissa on

enemmän vanhempien resursseja kuin perheissä, joissa resursseja on vähemmän. Aineistona käytetään vuoden 2000 PISA-aineistoa, jossa on kerätty tietoa 15-vuotiaiden nuorten koulumenestyksestä. Tulosten perusteella vanhempien sosioekonomiset resurssit (vanhempien koulutus, ammattiasema ja perheen vauraus) ovat yhteydessä lasten parempiin tuloksiin silloin kun lapsella ei ole sisaruksia verrattuna siihen, että lapsella on yksi tai useampi sisarus. Kulttuurisen pääoman osalta vastaavaa yhteyttä ei löydetty. Tulosten perusteella vanhempien resursseilla on siis enemmän merkitystä silloin kun lapsella on sisaruksia, mutta joillain resursseilla on enemmän merkitystä kuin toisilla.

Intergenerational transmission of social disadvantage in Finland

Teemu Vauhkonen, Johanna Kallio, Timo Kauppinen & Jani Erola

In this article we study intergenerational transmission of social disadvantage in Finland. Previous research of intergenerational transmission has usually concentrated on educational attainment, poverty and social class separately. There is need to consider a much fuller range of possible impacts of childhood vulnerability in adulthood outcomes. Further, it has been common to measure parental situation by very general, single factors that does not address social disadvantage but socioeconomic status in general. Therefore, we measure parental and child's outcome disadvantage by multiple factors which approach it directly as possible. Further, we capture concept of disadvantage as it is – multidimensional phenomenon.

Parental disadvantage and children's adulthood outcomes are both measured by dropping out of education after primary schooling, unemployment and receipt of social assistance. Even though these events are correlated to some degree, they may be considered as separate dimension of disadvantage. We are interested in are there differences how strongly different forms of disadvantage indicators are intergenerational inherited, and how they accumulate across generations. We use high quality register data from Finland. We have parental information when child was 15 years old and adulthood outcome has been collected when child was 22. We analyze data with sibling methods using random-effect linear probability models to study the importance of a disadvantaged background on adulthood outcomes

According to our results social disadvantage is intergenerational inherited in Finland. The multidimensional disadvantage and social assistance receipt is inherited more strongly than educational failure or unemployment. Further, the parental social assistance receipt does not predict only adulthood receipt but also unemployment and educational failures as well